

Maartje Goosen en
Francien Schoordijk

Basisvaardigheden academisch schrijven

Basisvaardigheden academisch schrijven

www.coutinho.nl/bas2

Met de code in dit boek heb je toegang tot je online studiemateriaal. Dit bestaat uit de links, werkbladen, schema's, tests et cetera waarnaar in dit boek wordt verwezen, antwoorden op de oefeningen uit dit boek, extra oefeningen en handige lijstjes, waaronder stappenplannen en een lijst met feedbackcodes voor schrijfp opdrachten.

Om je studiemateriaal te activeren heb je onderstaande code nodig. Ga naar www.coutinho.nl/bas2 en volg de instructies.

Basisvaardigheden academisch schrijven

Maartje Goosen
Francien Schoordijk

Tweede, herziene druk

u i t g e v e r i j | **C**
c o u t i n h o

bussum 2021

© 2014/2021 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2014

Tweede, herziene druk 2021

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Jeanne design, Arnhem

Foto's omslag: © Shutterstock en © iStock

Opmaak binnenwerk: az grafisch serviceburo bv, Den Haag

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN: 978 90 469 0789 4

NUR: 624

Voorwoord

‘Academische basisvaardigheden zijn niet vanzelfsprekend voor de meeste studenten.’ Met deze zin begon ons voorwoord in 2014, in de eerste druk van *Basisvaardigheden academisch schrijven*. Bij het verschijnen van deze herziene editie, in 2021, constateren we onverminderd dat veel eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs worstelen met het schrijven van een academische tekst. Uit onderzoek naar het schrijfvaardigheidsniveau van eerstejaarsstudenten wordt keer op keer vastgesteld dat 15 tot 25 procent van deze doelgroep onvoldoende schrijfvaardig is, dat wil zeggen: niet voldoet aan het gewenste niveau. Waar de verantwoordelijkheid ligt voor deze achterstand, en door wie en hoe deze opgelost moet worden, is al minstens twee decennia onderwerp van discussie.

In de vooropleidingen wordt schrijfvaardigheid onder druk van de centrale schoolexamens nauwelijks nog getoetst, waardoor het onderwijs in schrijf- en taalvaardigheid steeds minder een vereiste is geworden en steeds meer afhankelijk is geworden van de persoonlijke voorkeur en inzet van de docent Nederlands. De verantwoordelijkheid voor het op peil brengen van de gewenste schrijfvaardigheid in het hoger onderwijs komt daardoor vaak te liggen bij de vervolgopleidingen; een taak waarvoor niet iedere vervolgopleiding de middelen en/of de expertise in huis heeft.

Deze stand van zaken was destijds uitgangspunt bij het schrijven van dit boek. De praktijk van alledag is immers dat vervolgopleidingen wel verantwoordelijkheid moeten nemen, willen zij een aanzienlijk deel van de studenten binnenboord houden. Recent onderzoek naar remediëring van schrijfvaardigheid aan de UvA heeft uitgewezen dat er een positief verband is tussen het remediëren van schrijfproblemen en het vervolgen van de opleiding. In de inleiding zetten wij verder uiteen hoe dit boek ingezet kan worden in het schrijfonderwijs in het eerste jaar van zowel hbo-opleidingen als universitaire studies.

Een belangrijke consequentie van de bovengenoemde aansluitingsproblematiek van de vooropleiding op een opleiding in het hoger onderwijs is dat studenten vaak niet weten wat er van hen verwacht wordt aan de universiteit of hogeschool. Tel daar nog bij op dat een deel van de studenten sowieso met lacunes in hun taalvaardigheid aan de vervolgopleiding begint. We merken in onze lespraktijk als docenten schrijfvaardigheid dat veel studenten daarom uit onwetendheid of onzekerheid in het wilde weg beginnen te schrijven. Zo ontstond er bij ons de behoefte een boekje te schrijven waarmee studenten kunnen ontdekken wat er ontbreekt aan hun academische schrijfvaardigheid en/of taalvaardigheid. Doordat zij vervolgens inzicht krijgen in de criteria voor

academisch schrijven, kunnen zij met behulp van dit boekje (zelfstandig) leren hoe ze aan die criteria kunnen voldoen.

Nieuw in de herziene versie van *Basisvaardigheden academisch schrijven* is dat we hebben gekeken hoe we het boek beter konden laten aansluiten bij online materiaal. Daarnaast zijn er hoofdstukken aangescherpt op basis van alle feedback die we van onze collega's uit het veld en van de studenten in onze cursussen hebben ontvangen. Ook hebben we het voorbeeldmateriaal, de oefeningen, links en literatuurverwijzingen waar nodig geactualiseerd. Met deze aanpassingen hopen we dat *Basisvaardigheden academisch schrijven* voor docenten en studenten in zowel Nederland als België nog meer uitkomst biedt bij het onderwijs in schrijfvaardigheid.

We danken Dafni Alverti voor haar doortastendheid bij de herziening van het boek en de rest van haar collega's van Coutinho voor hun kunde en professionaliteit.

Francien is veel dank verschuldigd aan haar collega's van het Instituut voor Nederlands Taalonderwijs en Taaladvies (INTT): Sietske Bongenaar en Marjan Meijboom, met wie ze de afgelopen jaren de cursus Beter Schrijven ontwikkelde en doceerde. Zij hebben er destijds toestemming voor verleend dat we materiaal gebruiken dat tijdens de cursus ontwikkeld is. In de afgelopen jaren hebben zij feedback verzameld op de eerste versie van het boek tijdens hun cursussen Beter Schrijven. Verder bedankt zij Nicky Heijne (UvA) en haar collega's van de HvA Marise van Vliet, Ljiljana Vulinovic en Mirka van Renswoude, met wie zij de MOOC *Beter schrijven in het hoger onderwijs* ontwikkelde. Deze gratis te volgen online cursus is gebaseerd op de uitgangspunten van *Basisvaardigheden academisch schrijven* en vormt een waardevolle aanvulling op het schrijfonderwijs, zowel individueel als in de klas. In dit boek zal daarom geregeld worden verwezen naar de MOOC.

Maartje bedankt haar collega's en studenten van Fontys Lerarenopleiding Tilburg en ex-collega's van Tilburg University voor alle feedback die zij gegeven hebben op de eerste versie van het boek.

Maartje Goosen
Francien Schoordijk
April 2021

Inhoud

Inleiding	11
1 Het niveau van je schrijfvaardigheid	17
1.1 Wat weet je van de taal en van schrijven?	19
1.2 Hoe is je werkhouding bij het schrijven?	21
1.3 Hoe denk je over schrijven?	22
2 Het schrijfproces	25
2.1 Diverse typen schrijvers	26
2.2 Werken in fasen	28
2.3 De fasen van het proces doorlopen	29
2.4 Schrijven in rondes	30
2.5 Plannen	31
2.6 Beginnen met schrijven	32
2.7 Omgaan met feedback	34
3 De voorbereiding	37
3.1 Analyse van de schrijfoopdracht	38
3.2 Onderwerp bedenken en afbakenen	39
3.3 Doel en lezers van de schrijfoopdracht	41
3.4 Centrale vraag en subvragen formuleren	44
3.5 Informatie verzamelen	47
3.6 Kwaliteit van de bronnen	48
3.7 Een tekstplan schrijven	49

4	Tekststructuur	51
4.1	Begin en slot	52
4.2	Algemene indelingsprincipes	59
4.3	Indelingsprincipes bij beschrijvende en verklarende teksten	61
4.4	Indelingsprincipes bij betogende en adviserende teksten	63
4.5	Alinea-indeling	66
4.6	Samenhang: verbindingswoorden en verwijswwoorden	69
4.7	Lexicale cohesie	71
4.8	Feedback op structuur	73
5	Bronnen verwerken	79
5.1	Referentiestijlen	80
5.2	Citeren, parafraseren en samenvatten	87
5.3	Schrijf in je eigen woorden	89
5.4	Tabellen, grafieken, diagrammen, schema's en afbeeldingen	92
6	Een wetenschappelijke stijl	95
6.1	Het belang van een grote woordenschat	97
6.2	Kenmerken van een wetenschappelijke schrijfstijl	98
6.3	Objectief	99
6.4	Onpersoonlijk	101
6.5	Formeel	103
6.6	Zakelijk	107
7	Stijltips	113
7.1	Doe niet moeilijk als het makkelijk kan	114
7.2	Wees duidelijk	120
7.3	Houd de vaart erin	124
7.4	Formuleer aantrekkelijk	128
7.5	Wees concreet	132
7.6	Wees consequent	136
7.7	Feedback op structuur, formulering en stijl	138

8	Reviseren: correct formuleren	139
8.1	Woordgebruik	140
8.2	Taalfouten	150
9	Spelling en interpunctie	163
9.1	Spelfouten	164
9.2	Het gebruik van leestekens	174
10	De eindredactie	185
10.1	Inhoud	186
10.2	Structuur	188
10.3	Formulering	189
10.4	Lay-out	190
10.5	Feedback	194
	Literatuur	197
	Register	199
	Over de auteurs	208

Inleiding

Waarom dit boek?

Wie schrijft, die blijft. Deze uitdrukking is zeker van toepassing op iedereen die hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs volgt. Telkens weer blijkt uit onderzoeken naar studiesucces dat een goede taalvaardigheid een van de belangrijkste voorspellers daarvan is. Die conclusie is niet bevreemdend; kennis en taal zijn nu eenmaal onlosmakelijk verbonden. Schrijven is daarbij de meest geëigende manier om anderen te laten weten wat je hebt bedacht of onderzocht. Schrijven helpt bij het nadenken over abstracte zaken, bij het vormen van een eigen mening, of bij het vat krijgen op de soms complexe realiteit. Daarom oefen je continu academisch schrijven in je studie. Het is een essentiële academische vaardigheid; voor iedere studie moet je vaak en veel schrijven. Schrijven is bovendien een vaardigheid die na je studie van groot belang is. In de meeste banen zul je anderen voornamelijk schriftelijk op de hoogte brengen van je ideeën en bevindingen.

Zoals we al in het voorwoord aangaven, is de overgang van schrijven op de middelbare school en ook van schrijven op een mbo-opleiding naar schrijven op het hbo of de universiteit voor veel studenten lastig. Instinctief weet je meestal wel dat er iets anders van je wordt verwacht, maar de praktijk leert dat er heel wat af geploeterd wordt. Dat leidt vaak tot teleurstellende teksten omdat niet duidelijk is wat er van je wordt verwacht, wat je precies anders moet doen en hoe je dat moet doen.

Veel studies hebben daarom academische schrijfvaardigheid in het programma opgenomen met als speerpunten argumenteren, parafraseren en verwijzen naar literatuur. Om die colleges met goed resultaat te kunnen volgen wordt een bepaald basisniveau verondersteld waarbij men ervan uitgaat dat je bijvoorbeeld geen taal- en spelfouten meer maakt en een goede samenhang in je teksten kunt aanbrengen. Dit basisniveau is het zogenoemde 4F-niveau van Meijerink (te vergelijken met het B2-niveau van het Europees Referentiekader voor de Talen, het ERK). Wat dat niveau precies behelst, kun je lezen op de website bij dit boek (zie het studiemateriaal bij hoofdstuk 1).

Helaas wordt in de praktijk telkens weer duidelijk dat de veronderstelling dat alle eerstejaarsstudenten schrijven op 4F-niveau, niet helemaal opgaat, onder meer door de tendens dat jongeren steeds vaker 'schrijven wat ze zeggen'. Op een of meer componenten van de taal- en schrijfvaardigheid scoort zo'n 15 tot 25 procent van de studenten onder het 4F-niveau, waardoor hun teksten als onvoldoende worden beoordeeld. Dit boek helpt je de mogelijke lacunes in je huidige taal- en schrijfvaardigheid vast te stellen en die vervol-

gens weg te werken, met als doel betere teksten te schrijven op academisch niveau.

Voor wie is dit boek?

Dit boek is vooral bestemd voor eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs die hun schrijfvaardigheid willen oefenen en verbeteren zodat zij in staat zijn zonder al te veel problemen een tekst te schrijven op academisch niveau. Studenten kunnen het boek individueel doorwerken, maar in de praktijk wordt het ook gebruikt in cursussen academisch schrijven. Omdat de voorbeelden en oefeningen in dit boek afkomstig zijn uit teksten van studenten van verschillende studierichtingen, is het breed inzetbaar. Voor remediërende trajecten als cursussen Beter Schrijven is het boek bij uitstek geschikt, omdat het met name gericht is op de verschillen tussen schrijven in het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs.

De ervaring leert dat een deel van de studenten bij het schrijven van de bachelor-scriptie nog steeds grote schrijfproblemen ervaart en daardoor onnodige studievertraging oploopt. Ook zij zijn erbij gebaat hun schrijfvaardigheid eens onder de loep te nemen en te kijken hoe ze hun problemen op dit vlak kunnen aanpakken. Hoewel die problemen vaak complexer zijn, kunnen de aanwijzingen en tips in dit boek tevens deze groep studenten soelaas bieden.

Beiden hebben we ruime ervaring met het schrijfonderwijs in de eerste jaren van diverse universitaire opleidingen en constateren we telkens weer dat veel (beginnende) studenten worstelen met zowel de taal als het schrijfproces. Deze ervaringen waren het uitgangspunt bij het schrijven van dit boek.

Wat is academisch schrijven?

Onder academisch schrijven verstaan wij in dit boek alles wat je schrijft in de context van het hoger onderwijs, zowel aan de universiteit als aan een hbo-instelling. Dat betekent dat zowel ‘strikt wetenschappelijke’ teksten (zoals scripties, papers, onderzoeks- en practicumverslagen) als meer persoonlijke en zakelijke teksten (essays, reflectieverslagen, stageverslagen, interviews, recensies) en teksten die je schrijft om academisch schrijven te oefenen (samenvatting, literatuuruitreksel) eronder vallen.

Deze keus impliceert dat we geregeld algemeen blijven in onze richtlijnen en uitleg. Het is binnen het bestek van dit boek onmogelijk om diep in te gaan op de diverse soorten teksten voor de vele studierichtingen die ons academisch onderwijs rijk is. Waar mogelijk geven wij suggesties voor verdieping via boeken en websites.

Gelukkig gaan de meeste door ons behandelde onderdelen voor alle academische teksten op. Bij iedere tekst dient de schrijver zich immers te vergewissen van het doel en de voorkennis van de lezer. Van iedere tekst moet duidelijk zijn wat het onderwerp is en ook een logische lijn, een duidelijke samenhang

en deugdelijke argumentatie zijn noodzakelijke voorwaarden. Een andere belangrijke eis is dat de inhoud verifieerbaar moet zijn; vandaar de aandacht voor het weergeven van en verwijzen naar bronnen. De specifieke eisen die worden gesteld aan een academische schrijfstijl kunnen op een paar specifieke punten variëren, maar komen in grote lijnen overeen. Dat alle teksten in foutloos Nederlands geschreven moeten zijn, behoeft hier verder geen betoog.

Bij het behandelen van de bovengenoemde aspecten ligt de nadruk op het schrijven. Zaken als het bedenken en inperken van een onderwerp, het verzamelen en beoordelen van bronnen, het verwerken van bronnen en het opzetten van een goed doortimmerde tekststructuur en/of argumentatiestructuur worden in een notendop behandeld, en kunnen binnen de opleiding vakspecifiek onderwezen en verdiept worden.

Ten slotte een hart onder de riem: wetenschappelijk schrijven kun je leren. Het is geen aangeboren talent waarover je wel of niet beschikt. Schrijven leer je door een combinatie van de juiste werkhouding, mentaliteit en kennis van de taal en het schrijfproces maar vooral ook: door te oefenen, door kilometers te maken. Met dit boek hopen wij je te stimuleren en de eerste stappen van een succesvolle academische schrijfcarrière te vergemakkelijken.

Hoe gebruik je dit boek als student?

In hoofdstuk 2 lees je over het schrijfproces en krijg je een aantal handvatten aangereikt om je schrijfstrategie te verkennen en te optimaliseren. De hoofdstukken erna zijn ingericht volgens dit schrijfproces dat volgens ons de 'route' is, die je het best kunt volgen. Met andere woorden: je kunt het boek van a tot z lezen als je volgens het schrijfproces wilt werken. Het is echter ook heel goed mogelijk om de hoofdstukken apart door te nemen. Heb je bijvoorbeeld veel moeite met bronvermelding, dan kun je hoofdstuk 5 grondig doornemen. Laat je spelling te wensen over? Werk dan hoofdstuk 9 door.

Bij dit boek horen oefeningen en opdrachten. De oefeningen staan in het boek en op de website bij dit boek. Oefeningen zijn bedoeld om te controleren of je de theorie goed begrepen hebt. De uitwerkingen van de oefeningen zijn te vinden op de website. De opdrachten zijn bedoeld voor zelfreflectie. Daarom is er hiervoor geen uitwerking. In de opdrachten wordt soms verwezen naar de oefeningen.

Hoe gebruik je dit boek als docent?

Tegenwoordig is de vaardigheid (academisch) schrijven vaak geïntegreerd in een inhoudelijk vak. Dat houdt in dat docenten naast aandacht voor de inhoud van hun vak ook het schrijfproces moeten begeleiden, terwijl zij daar lang niet altijd voor opgeleid zijn. Voor het begeleiden van het academische schrijfproces biedt dit boek een duidelijk houvast. De hoofdstukken in het boek corresponderen met de diverse stappen in dit proces. Deze stappen kunnen

uitstekend gebruikt worden als het skelet van de cursus dat verder ingevuld wordt met de inhoudelijke onderdelen.

Een bijkomend voordeel is dat het boek een waardevol hulpmiddel kan zijn bij het beoordelen van teksten van studenten. Voor vrijwel iedere docent is het corrigeren en beoordelen van teksten een zwaar en tijdrovend onderdeel van het werk. Feedback geven op teksten waar studenten ook echt iets van leren, is daarbij een lastige taak; vooral wanneer je wel ziet wat er mis is maar dat niet kunt benoemen – laat staan uitleggen. Op de website staat daarom een handige lijst met feedbackcodes voor schrijfopdrachten. Iedere code verwijst naar een fout of een advies en verwijst naar de paragraaf in *Basisvaardigheden academisch schrijven* waar meer uitleg of oefeningen te vinden zijn. Zo snijdt het mes aan twee kanten: corrigeren met codes scheelt de docent aanzienlijk in de correctietijd, terwijl de student er tegelijk van leert en zelf aan het denken en het werk wordt gezet om de tekst te verbeteren.

Een andere aanbeveling die wij hier willen doen, is het inzetten van de MOOC *Beter schrijven in het hoger onderwijs* in combinatie met *Basisvaardigheden academisch schrijven*. In deze gratis online cursus leren studenten stap voor stap hoe zij het schrijven van een tekst moeten aanpakken doordat het schrijfproces van twee studenten wordt gevolgd en in beeld is gebracht via de hardop-denk-methode. De MOOC bevat veel korte instructiefilmpjes en animaties die studenten op hun eigen tempo en tijdstip kunnen bekijken. De cursus bevat verder oefeningen, tips en testjes. Onderdelen ervan kunnen uitstekend ingezet worden bij het lesgeven volgens het principe van flipping the classroom. Dit houdt in dat de student de theorie van het schrijven buiten de les bestudeert via het boek en de website en in de les zelf werkt aan de tekst. De rol van de docent is dan vooral die van schrijfcoach. De MOOC bevat ten slotte de optie te werken aan een tekst die via peer feedback door andere deelnemers aan de MOOC beoordeeld wordt. Hoewel deze optie een docent schrijfvaardigheid niet kan vervangen, biedt het wel soelaas in het geval er geen docent beschikbaar is.

Zoals wij eerder in deze inleiding aangeven, is het boek vooral geschreven om studenten te helpen de kloof tussen schrijven in het voortgezet en hoger onderwijs te overbruggen en eventuele hiaten in kennis en ervaring weg te werken. Dat maakt het boek bij uitstek geschikt voor trajecten die opgezet zijn om studenten die uitvallen op schrijfvaardigheid, op het gewenste niveau te krijgen. Omdat studenten leren benoemen wat er wel en niet goed aan een tekst is, kun je als docent in dit soort trajecten peer feedback als instrument inzetten. Hoewel studenten in eerste instantie vaak hun aarzelingen en zelfs weerstand hebben bij deze manier van werken, blijkt dat zij hierdoor beter leren schrijven. Het is daarbij wel van groot belang studenten op de juiste manier te instrueren en het belang van peer feedback expliciet te behandelen.

Een laatste interessante ontwikkeling in het onderwijs is het online lesgeven. Cursussen schrijfvaardigheid blijken daarvoor zeker geschikt, met name wanneer

gewerkt wordt vanuit het principe van flipping the classroom. Studenten bestuderen zelfstandig de theorie en kunnen in bijeenkomsten in breakout rooms individueel, in tweetallen of in kleine groepjes werken waarbij er minder ‘stoorzenders’ zijn dan in het gewone leslokaal. Via het delen van het scherm kunnen teksten aan elkaar zichtbaar gemaakt en besproken worden. Ook de mogelijkheid apart met de docent de voortgang en eventuele problemen te bespreken werkt op deze manier minstens zo prettig als in het leslokaal.

Online studiemateriaal

Op www.coutinho.nl/bas2 vind je het online studiemateriaal bij dit boek. Dit bestaat per hoofdstuk uit:

- links, werkbladen, schema's, tests et cetera waarnaar in dit boek wordt verwezen;

- antwoorden op de oefeningen uit dit boek;

- extra oefeningen.

Daarnaast vind je op de website een aantal handige lijstjes, waaronder stappenplannen en een lijst met feedbackcodes voor schrijfoopdrachten.

Ook wordt er in dit boek verwezen naar de MOOC *Beter schrijven in het hoger onderwijs* op moocbeterschrijven.nl.

1

Het niveau van je schrijfvaardigheid

Wanneer je begint met een opleiding in het hoger onderwijs, heb je al heel wat jaren van schrijven achter de rug. Zowel op de basisschool als op de middelbare school moest je opstellen, verslagen en werkstukken schrijven. Daarnaast heb je in je vrije tijd e-mails geschreven en misschien ook wel brieven, verhalen, een stukje voor de schoolkrant of een blog over je vakantie. Kortom: op dit niveau is niemand een beginnend schrijver. Hoe geoefend je bent als schrijver is van veel zaken afhankelijk. Hoe vaak heb je geschreven? Hoeveel onderwijs in schrijfvaardigheid heb je gehad? Hoeveel plezier heb je in schrijven? Hoeveel feedback heb je gekregen op je teksten? Hoeveel kennis heb je van de Nederlandse taal? Het punt is misschien al duidelijk: het niveau van schrijfvaardigheid verschilt van student tot student, omdat schrijfvaardigheid een unieke combinatie van veel factoren is. Verschillen in schrijfvaardigheidsniveau zijn dus deels te verklaren uit verschillen in persoonlijkheid en ervaring.

Een andere verklaring ligt in het feit dat schrijven een complexe combinatie van verschillende vaardigheden is. Schrijven is voor een deel inhoud genereren, variërend van een smeug verhaal tot een zakelijk verslag of een stevig onderbouwd academisch betoog. Schrijven is ook logisch nadenken: Wat is de beste structuur om je verhaal te presenteren? Hoe hangen de diverse gedachten samen? Schrijven is de juiste woorden en aanspreektoon kiezen, maar ook de stijl die het best bij het onderwerp en de lezers past. Naast deze meer creatieve vaardigheden moet je beschikken over kennis van de spelling en de grammatica, moet je de juiste woorden kunnen kiezen en combineren en moet je weten wanneer je leestekens als punt en komma behoort te gebruiken. Bovendien moet je je eigen teksten heel nauwkeurig en kritisch kunnen redigeren en corrigeren. Behalve over deze cognitieve vaardigheden moet je ook nog eens beschikken over discipline: schrijven is voor een groot deel hard (door)werken. De schrijver en cabaretier Kees van Kooten verwoordde dat zo: 'Schrijven is blijven zitten tot het er staat' (citaten.net). Ten slotte moet je goed kunnen plannen, blijkt uit onderzoek naar schrijfgedrag. Samenvattend kun je

1 Het niveau van je schrijfvaardigheid

zeggen dat je tijdens het schrijven zowel *divergerende* als *convergerende* taken moet uitvoeren. Dat wil zeggen dat je voor sommige delen van het schrijfproces vooral breed moet kunnen denken – inhoud genereren, argumenten bedenken, aansprekende voorbeelden verzinnen – en dat je voor andere onderdelen bijna een tunnelvisie moet hebben – spellen, het juiste woord kiezen, een heldere structuur bedenken. Beide hersenhelften spelen daardoor een rol in het schrijfproces.

Jouw schrijfvaardigheid op dit moment is dus niet alleen een optelsom van je schrijfervaringen en je persoonlijkheid, maar ook van je vaardigheid met die – in de aard bijna botsende – deeltaken van het schrijven. Zo is de een beter in een logische lijn bedenken, de ander in het exact verwoorden en weer een ander in het bedenken van aansprekende voorbeelden.

Dit eerste hoofdstuk is bedoeld om je bewust te maken van je schrijfvaardigheidsniveau. We nemen daarbij de zogenoemde *talige startcompetenties van het hoger onderwijs* van SLO, het nationale expertisecentrum leerplanontwikkeling, als uitgangspunt. Daarin staat een aantal eisen waaraan je schrijfvaardigheid aan het begin (niveau B2) en aan het einde van je studie (niveau C1) moet voldoen.

De beschrijving van deze twee niveaus vind je op de website.

Om inzicht te krijgen in je schrijfvaardigheidsniveau moet je het antwoord weten op de volgende vragen:

- 1 Wat weet ik van de Nederlandse taal en van schrijven?
- 2 Hoe is mijn werkhouding bij het schrijven?
- 3 Hoe denk ik over schrijven?

Wanneer je de antwoorden op deze vragen helder hebt, heb je meer inzicht in je eigen schrijfvaardigheid en kun je gericht gaan werken. Dan weet je waaraan je veel aandacht moet besteden, waarover je meer kennis nodig hebt en wat je meer moet oefenen. Soms helpt anders over schrijven gaan denken al enorm om je plezier en je vaardigheid in het schrijven te vergroten. Het doorwerken van de volgende paragrafen helpt je de drie bovenstaande vragen te beantwoorden.

Opdracht 1.1

Hoeveel inzicht heb je op dit moment in het niveau van je schrijfvaardigheid? Maak de volgende opdracht.

1 Als ik mijn teksten inlever, ben ik tevreden over:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

2 Als ik mijn teksten inlever, ben ik nog niet tevreden over:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

3 Als anderen mijn teksten hebben gelezen, geven ze me deze complimenten:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

4 Als anderen mijn teksten hebben gelezen, hebben ze deze punten van kritiek:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

1.1 Wat weet je van de taal en van schrijven?

Of je succesvol kunt schrijven, is deels afhankelijk van de kennis die je hebt van de Nederlandse taal. Wie geen idee heeft van de juiste werkwoordspelling of 'hun hebben' schrijft, maakt geen goede indruk of, erger nog, roept irritatie op. Zelfs een verkeerd geplaatste komma kan consequenties hebben. Begrijp je wat het verschil is tussen de volgende zinnen?

1 Het niveau van je schrijfvaardigheid

De studenten, die een goede tekst hebben ingeleverd, hoeven geen tentamen te doen.

De studenten die een goede tekst hebben ingeleverd, hoeven geen tentamen te doen.

In de eerste zin kun je de (uitbreidende) bijzin tussen de komma's weglaten. In deze bijzin staat alleen extra informatie: alle studenten hebben een goede tekst ingeleverd. De (beperkende) bijzin in de tweede zin daarentegen maakt duidelijk dat alleen de studenten die een goede tekst hebben ingeleverd geen tentamen hoeven te doen; de overige studenten moeten wel tentamen doen. Zo'n komma meer of minder kan dus verstrekkende gevolgen hebben, tot aan rechtszaken toe.

Het gaat bij schrijven niet alleen om kennis van de taal maar ook om kennis van teksten en van de vaardigheid schrijven. Weet je bijvoorbeeld welke informatie in een voorwoord thuishoort en welke in de inleiding van een scriptie? En weet je wat het verschil is tussen een samenvatting en een conclusie? Kennis over schrijven betekent dat je weet dat je veel explicieter moet zijn als je schrijft dan als je spreekt en dat je moet anticiperen op het feit dat lezers niet direct om toelichting kunnen vragen als iets niet duidelijk is. Een ander voorbeeld van kennis over schrijven is dat je weet welke aanspreektoon je moet kiezen voor een bepaalde tekst of bepaalde lezers.

Opdracht 1.2

Maak de diagnostische toets op de website om een indruk te krijgen van jouw kennis van spelling, grammatica en het juiste gebruik van woorden. Wat zijn voor jou opvallende resultaten?

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

Om een indicatie te krijgen van je kennis van tekstsoorten en tekstschema's, het afstemmen van teksten op lezers, correct parafraseren en de juiste samenhang tussen mening en argumenten kun je de volgende opdracht doen.

Opdracht 1.3

Vul op de website de 'Inventarisatielijst kennis taal en schrijven' in en bespreek met een medestudent jullie resultaten.

Bekijk op de website de lijst 'Hoe kun je deficiënties wegwerken?' als je onvoldoende hebt gescoord op de diagnostische toets of als je op de 'Inventarisatielijst kennis taal en schrijven' percentages van 0 tot 50 hebt ingevuld.

Een groot vocabulaire is een van de grootste voorspellers van studiesucces en veel lezen is daarom onontbeerlijk. Je kunt op de website een paar vocabulairetesten doen als je vermoedt dat je vocabulaire niet groot genoeg is.

1.2 Hoe is je werkhouding bij het schrijven?

Opdracht 1.4

Besprek met een medestudent (of bedenk voor jezelf) hoe je te werk gaat als je een schrijfpdracht krijgt.

- 1 Hoe begin je?
- 2 Wanneer begin je?
- 3 In welke stappen werk je?
- 4 In hoeveel rondes schrijf je?
- 5 Hoe tevreden ben je als je de tekst inlevert?
- 6 Wat gaat je makkelijk af en waar hapert het schrijven?

Een van de grootste struikelblokken bij het schrijven voor de studie is een inefficiënte manier van werken. Reden dus om je eigen manier van werken onder de loep te nemen. Een inefficiënte manier van werken kan als oorzaak een gebrek aan inzicht in het schrijfproces hebben: je weet bijvoorbeeld niet dat het handig is om in schrijfrondes te werken, in de eerste schrijfronde vooral aandacht te besteden aan de inhoud van je verhaal en pas in een tweede of derde ronde aan de correcte verwoording ervan. In het volgende hoofdstuk wordt uitgebreid aandacht besteed aan een efficiënte werkwijze voor het schrijven van academische teksten.

Slechte teksten kunnen ook het resultaat zijn van een verkeerde inschatting of van uitstelgedrag. Wanneer je net met je studie bent begonnen, heb je veel ballen tegelijk in de lucht te houden. Je woont voor het eerst op jezelf, ontmoet nieuwe vrienden, gaat bij een studie- of studentenvereniging of bent veel tijd kwijt met heen en weer reizen. De discipline en de rust om geregeld achter de computer te gaan zitten zijn soms ver te zoeken, met alle vervelende consequenties van dien. Er is dan eerder sprake van een disciplineprobleem dan van een schrijfprobleem en de enige remedie luidt: eerder beginnen.

1 Het niveau van je schrijfvaardigheid

Uitstelgedrag kan natuurlijk ook andere redenen hebben: je hebt misschien eerder slechte resultaten behaald, je bent onzeker over je schrijfvaardigheid omdat Nederlands niet je moedertaal is of je hebt een hekel aan schrijven. Het is heel belangrijk om bij jezelf na te gaan waarom je eventueel uitstelgedrag vertoont. Inzicht in je eigen gedrag en beweegredenen is de eerste stap naar verandering. Academisch schrijven is hard werken. Wie dat goed beseft en ernaar handelt, heeft al een probleem minder.

Opdracht 1.5

Vul op de website de lijst 'Hoe ga je te werk?' in. Met deze opdracht kun je nagaan hoe efficiënt je zelf te werk gaat.

Als je niet goed weet hoe je een schrijftaak moet beginnen of aanpakken, volg dan de gratis online cursus MOOC *Beter schrijven in het hoger onderwijs* op moocbeterschrijven.nl. In deze MOOC leer je stap voor stap een tekst te schrijven die voldoet aan alle criteria die gesteld worden aan teksten in het hoger onderwijs. Je kunt in de MOOC zowel werken aan je eigen opdracht als aan een opdracht die standaard in de cursus zit.

1.3 Hoe denk je over schrijven?

Onze gedachten beïnvloeden ons handelen maar vaak zijn we ons dat niet bewust. Dit geldt ook voor schrijven: hoe je schrijft, wordt gedeeltelijk bepaald door hoe je erover denkt. Schrijven en denken zijn sowieso onlosmakelijk met elkaar verbonden. Je zult nooit een goede tekst schrijven als je niet begrijpt waarover je schrijft. Helder denken is een noodzakelijke voorwaarde voor helder schrijven.

De Duitse filosoof Schopenhauer (1788-1860) was zich dat bewust en schreef:

'Niets is gemakkelijker dan zo te schrijven dat geen mens het begrijpt; niets is moeilijker dan belangrijke gedachten zo uit te drukken dat ieder mens ze begrijpt' (citaten.net).

Teksten zonder kop of staart die alle kanten op schieten en waarin alleen met grote moeite enige samenhang tussen de verschillende zinnen en tekstdelen te ontdekken is, laten zien dat de schrijvers niet hebben begrepen waarover zij schrijven.

Dat heeft vaak onder meer te maken met het feit dat de boeken en artikelen die je moet lezen voor de teksten die je schrijft, over het algemeen een

hoge abstractiegraad hebben, omdat ze op academisch niveau geschreven zijn. Bedenk dat het geen schande is als je zulke teksten heel moeilijk blijft vinden, hoe vaak je ze ook doorneemt. Wanneer je dit ontkent, wordt schrijven in toenemende mate een frustrerende taak die tot studievertraging leidt en het studeren tot een kwelling maakt. Wanneer je dit herkent, is het raadzaam contact op te nemen met je studiedecaan om te bepalen wat je het best kunt doen.

Opdracht 1.6

Besprek de volgende gedachten over schrijven met een medestudent.

- 1 Schrijven is een talent. Je kunt het of je kunt het niet. Ik kan het niet.
- 2 Schrijven is wachten tot je de juiste inval krijgt.
- 3 Ik kan niet schrijven, want ik ben dyslectisch.
- 4 Ik vind het heel vervelend dat mijn teksten beoordeeld worden; ik kan niet tegen kritiek.
- 5 De teksten waarover ik moet schrijven, zijn te moeilijk.
- 6 De teksten die ik inlever, moeten helemaal perfect zijn.
- 7 Ik schrijf voor mezelf; lezers moeten maar hun best doen te begrijpen wat ik opschrijf.
- 8 Mijn teksten moeten een hoog literair gehalte hebben.
- 9 Als ik moet schrijven, raak ik in paniek en blokkeer.

Gebaseerd op: 7 hindernissen bij productief schrijven (z.d.)

De gedachten in opdracht 1.6 zijn gedachten die je zullen frustreren bij het schrijven. Je kunt ze vervangen door de volgende positieve gedachten.

- Academisch schrijven is een vaardigheid die ik kan leren. Het is een kwestie van veel oefenen, goede voorbeeldteksten lezen en weten hoe je te werk moet gaan.
- Schrijven is werken: ik moet achter mijn computer gaan zitten en beginnen. Wachten op inspiratie is tijdsverspilling. Als je eenmaal aan de slag gaat, worden je hersenen gestimuleerd en krijg je vanzelf goede ideeën.
- Ik ben dyslectisch, maar kan daarvoor de nodige hulp inschakelen. Ik ben extra alert op mijn valkuilen. Het is verstandig mijn teksten altijd te laten lezen door iemand die heel goed in taal is voordat ik ze inlever. Dyslexie is geen belemmering om een academische studie te voltooien.
- Kritiek krijgen is misschien niet zo leuk, maar het betekent niet dat ik niet deug. Kritisch denken is heel belangrijk om vooruitgang te boeken. Daarom krijgt iedere onderzoeker, hoe erudiet ook, massa's kritiek te verwerken. Bovendien is het normaal dat ik op dit punt in de studie nog fouten maak.

1 Het niveau van je schrijfvaardigheid

- Als ik een tekst moeilijk te begrijpen vind, moet ik hem misschien een paar keer lezen en hardop proberen na te vertellen wat ik heb gelezen.
- Het is goed om veel aandacht aan het schrijven van een tekst te besteden, maar ik moet niet het onmogelijke van mezelf eisen. Fouten zijn vervelend maar je leert ervan en een fout maken betekent niet dat mijn studietoekomst afgelopen is.
- Schrijven is een communicatieve vaardigheid dus ik moet mij bij het schrijven richten op het inhoudelijke niveau en het taalniveau van mijn lezers.
- Academische teksten moeten vooral begrijpelijk en zakelijk geschreven zijn. Ik hoef dus niet van mezelf te eisen dat ik literatuur schrijf.
- Ik heb al vaker teksten geschreven dus ik kan het wel.

Als het je echt niet lukt om de negatieve gedachten die je hebt om te zetten in positieve gedachten, en je merkt dat je blokkeert zodra je moet schrijven, heb je mogelijk schrijfangst. In dat geval kun je het best extra begeleiding zoeken bij een studentenpsycholoog of de studentendecaan. Daarnaast kun je bij de meeste universiteiten en hogescholen voor ondersteuning terecht bij bijvoorbeeld het schrijfcentrum of een talenspreekuur.

Opdracht 1.7

Noteer vijf punten waaraan je de komende tijd aandacht moet besteden bij het schrijven. Op welke punten kun je je werkhouding verbeteren en welke gedachten over schrijven moet je veranderen? Vergelijk dit met wat je hebt opgeschreven bij opdracht 1.1. Zijn er verschillen?

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____